

Hodnocení účinku preventivního
programu Zdravý úsměv po 4 a 8
letech realizace

Adam Šíma

LF UK v Hradci Králové, zubní lékařství, 3. ročník

- Školitel: MUDr. Romana Ivančaková, CSc.,
Stomatologická klinika LF UK a FN v Hradci
Králové

Historie preventivního programu Zdravý úsměv

- Česko-slovensko-švýcarská společnost (Dr. Michael Čierny) GABA (Dr. Michael Homm, Dr. Martina Vagaská, Ing. Edita Ryšlavá)
- Cíl: zlepšení stavu orálního zdraví předškolních a školních dětí v České republice
- 1999: zahájení projektu (Hradec Králové, Kroměříž), 2 ZŠ + 4 MŠ – celkem 750 dětí (koordinace doc. Dřízhal, doc. Hubková)
- 2000 až 2002: rozšíření projektu (Týniště nad Orlicí, Sebranice., Heřmanův Městec, Velké Poříčí, Prosek, Chrudim) – celkem 1820 dětí
- 2003: zapojeno 12 okresů a menších lokalit – celkem 2418 dětí
(odborný garant dr. Ivančaková)
- 2004: zapojeno 14 okresů a menších lokalit (HK, Týniště nad Orlicí, Sebranice, Heřmanův Městec, Velké Poříčí, Prosek, Chrudim, Hulín, Kroměříž, Dvůr Králové nad Labem, Ústí nad Orlicí, Nasavrky, Nový Bydžov, Chlumeck nad Cidlinou) – celkem 2888 dětí
- 2018:

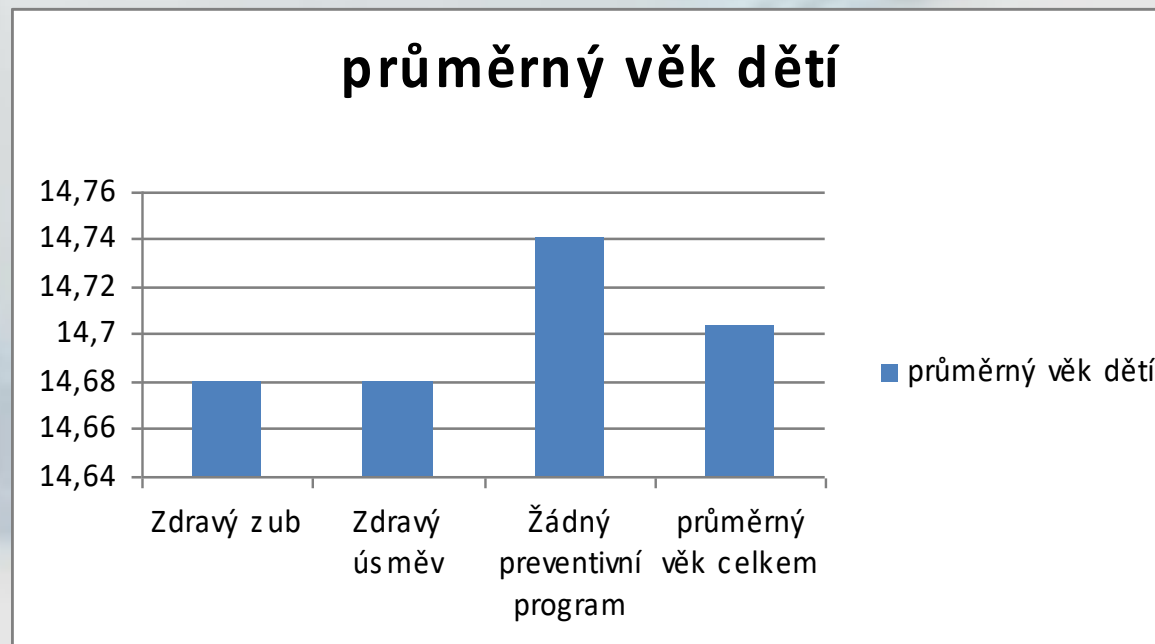
Metodika I.

- ZŠ Milady Horákové (Hradec Králové) – PP Zdravý úsměv
- ZŠ Štefánikova (Hradec Králové) – PP Zdravé zuby
- ZŠ **Chlumeč** nad Cidlinou – žádný PP, kontrolní soubor
- V každé škole náhodně vybráno 50 dětí, **vždy přibližně polovina dívek a polovina chlapců**
- **Hodnocení** stavu chrupu ve smíšené **a stálé** dentici dle metodiky WHO
- Vyšetření v roce 2005 (děti ve věku 11 – 12 let) a **opětovně** v roce 2009 (děti ve věku 14 – 15 let)
- **Vyšetření zanesena do zubních křížů, tabulek a statisticky vyhodnocena**
- Hodnocené ukazatele:
  - stav chrupu: index KPE
  - % dětí s chrupem intaktním, sanovaným a potřebujícím ošetření
  - **restorativní** index = RI: % zubů s výplní z celkového KPE

Věk dětí k únoru 2009

	Zdravé zuby	Zdravý úsměv	Kontrola
průměrný věk chlapců	14,82	14,75	14,70
průměrný věk dívek	14,57	14,56	14,80
průměrný věk dětí	14,68	14,68	14,74

Tab. 1

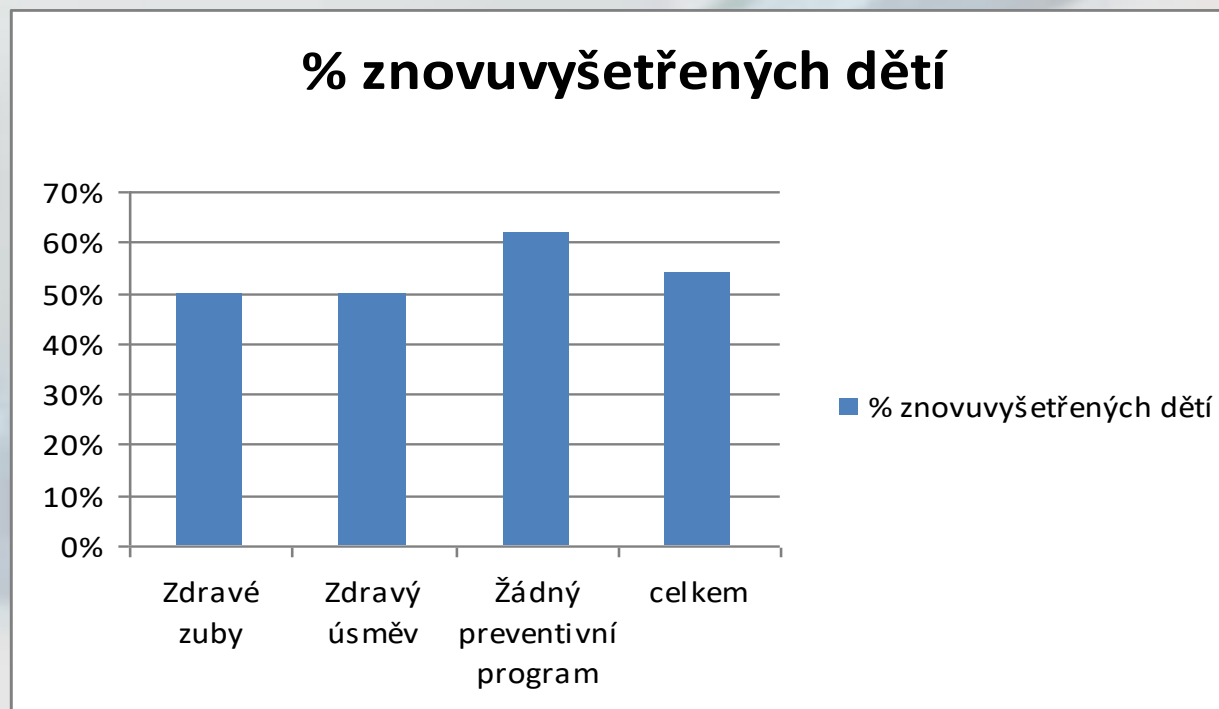

Graf 1

Počet dětí **znovu** vyšetřených po osmi letech (původně po 50 v každém souboru)

	Zdravé zuby	Zdravý úsměv	Kontrola
Chlapci	11	16	10
Dívky	14	9	21
Celkem	25	25	31
Znovu vyšetřeno	50%	50%	62%

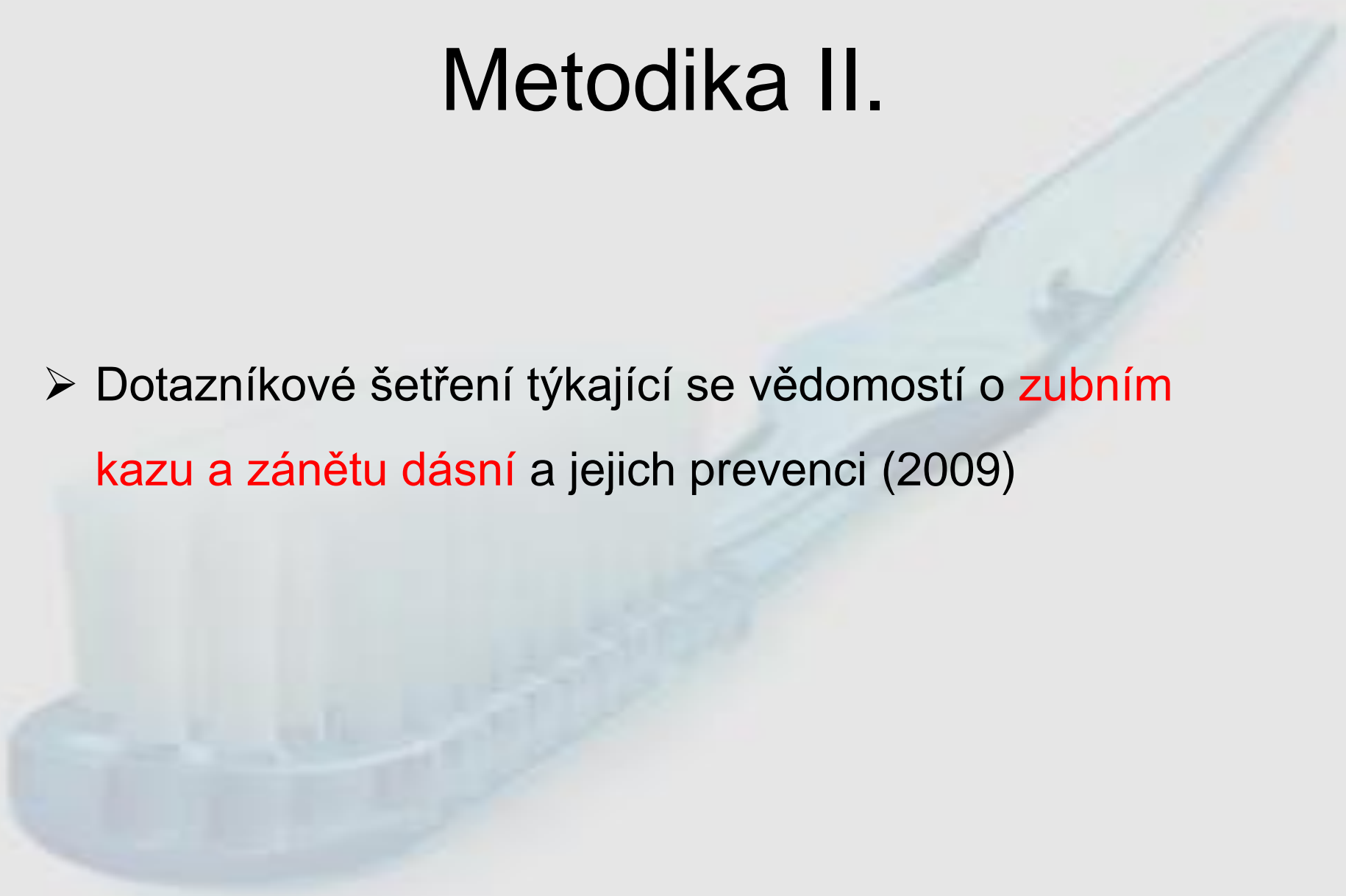
Tab. 2

Graf 2

Metodika II.

- Dotazníkové šetření týkající se vědomostí o **zubním kazu a zánětu dásní** a jejich prevenci (2009)

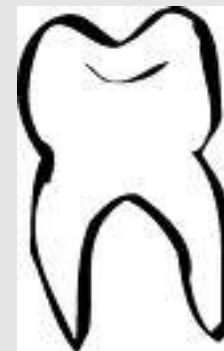
Koncepce preventivních programů

Zdravý úsměv

- Seznámení dětí s anatomíí zubu a parodontu, dietní poradenství, prevence zubního kazu včetně úlohy fluoridů a prevence onemocnění parodontu (6 sezení)
- **Komplexní** Instruktaž **ústní** hygieny na modelech včetně hygieny mezizubní, praktická část, při každém sezení lokální aplikace fluoridů
- Provádí vyškolené studentky střední zdravotnické školy, DH

Zdravé zuby

- PP organizován a podporován MŠMT ČR
- Zaměřen na děti od 1. do 5. třídy
- Pouze obecná teorie **ústní** hygieny BEZ zevrubné instruktáže, praktické části a lokální aplikace fluoridů
- Provádění instruktáže plně v režii pedagogů základních škol

Předpoklady

- Větší povědomí dětí o **ústní** hygieně účastnících se preventivního programu Zdravý úsměv
- Nižší kariézní skóre u dětí **zapojených do programu** Zdravý úsměv
- Větší podíl intaktního chrupu **a menší počet dětí**, nižší procento dětí s chrupem sanovaným a potřebujícím ošetření
- Rozdíl v KPE mezi preventivními programy Zdravé zuby a kontrolním souborem?

KPE a RI u všech dětí celkem

	Zdravé zuby	Zdravý úsměv	Kontrola
Počet dětí	50	50	50
K	0,44	0,28	0,6
P	1,42	0,78	1,26
E	0,02	0,04	0
KPE	1,88	1,1	1,86
RI	77,4	74,5	66

Tab. 3

Stav chrupu po 4 letech

	Zdravé zuby	Zdravý úsměv	Kontrola
Počet dětí	25	25	31
K	0,48	0,2	0,52
P	3,2	1,96	2,52
E	0,08	0,08	0
KPE	3,76	2,24	3,03
RI	86,96	90,74	83,17

Tab. 4

Stav chrupu po 8 letech

KPE a RI - chlapci

	Zdravé zuby	Zdravý úsměv	Kontrola
Počet chlapců	25	27	23
K	0,28	0,22	0,74
P	1,32	0,89	1,3
E	0	0	0
KPE	1,6	1,11	2,04
RI	85,3	79,2	61,4

Tab. 5

Stav chrupu po 4 letech

	Zdravé zuby	Zdravý úsměv	Kontrola
Počet chlapců	11	16	10
K	0,5	0,125	0,4
P	2,45	2	2,1
E	0	0	0
KPE	3,09	2,13	2,5
RI	80,9	93,9	84

Tab. 6

Stav chrupu po 8 letech

KPE a RI - děvčata

	Zdravé zuby	Zdravý úsměv	Kontrola
Počet dívek	25	23	27
K	0,6	0,35	0,48
P	1,52	0,65	1,22
E	0,04	0,09	0
KPE	2,16	1,09	1,7
RI	68,4	68,3	69,7

Tab. 7

Stav chrupu po 4 letech (2005)

	Zdravé zuby	Zdravý úsměv	Kontrola
Počet dívek	14	9	21
K	0,45	0,33	0,57
P	3,79	1,89	2,71
E	0,18	0,22	0
KPE	4,29	2,44	3,29
RI	89,39	85,14	82,37

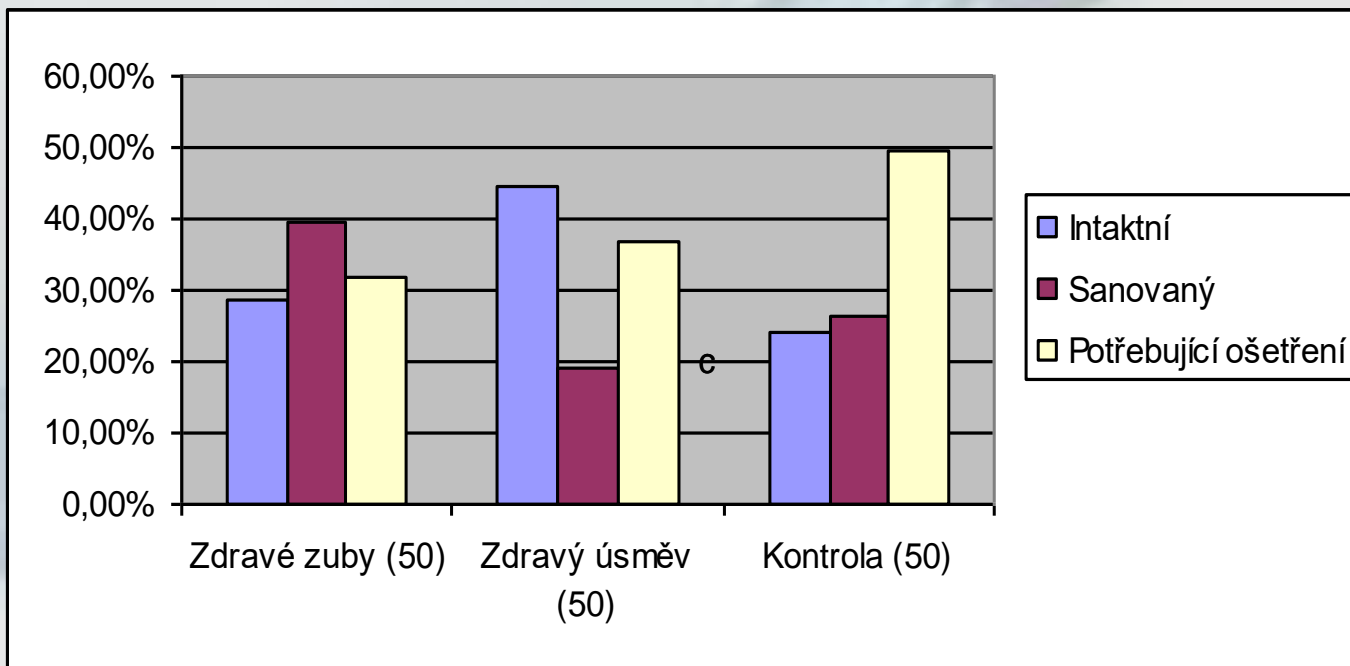
Tab. 8

Stav chrupu po 8 letech (2009)

% dětí s chrupem intaktním, sanovaným a potřebujícím ošetření (2005)

	Zdravé zuby (50)	Zdravý úsměv (50)	Kontrola (50)
Intaktní	28,65%	44,50%	24%
Sanovaný	39,45%	19%	26,50%
Potřebující ošetření	31,95%	36,60%	49,50%

Tab. 9

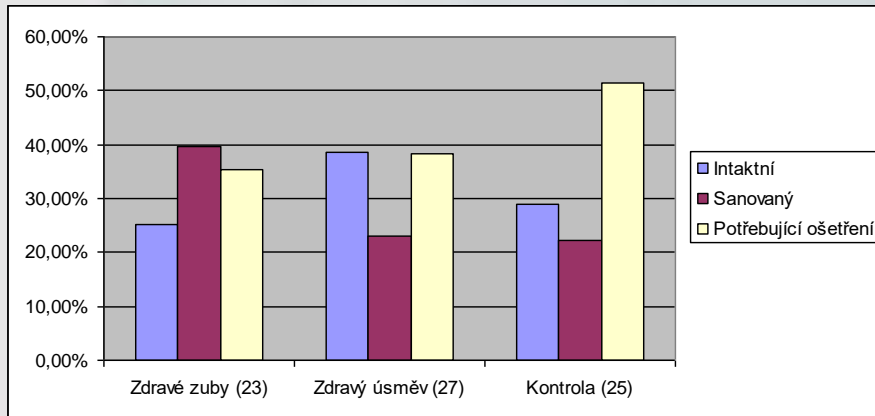

Počet dětí s chrupem intaktním, sanovaným a potřebujícím ošetření (2005) - statistika

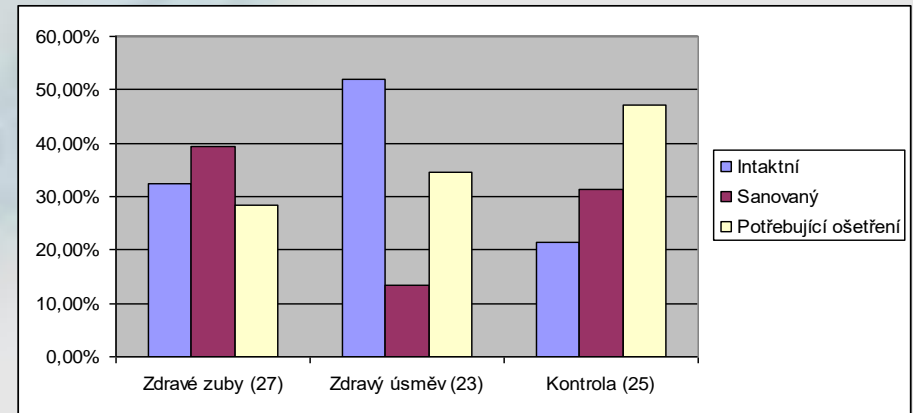
	Zdravé zuby (50)	Zdravý úsměv (50)	Kontrola (50)
Intaktní	14	22	12
Sanovaný	20	10	13
Potřebující ošetření	16	18	25
Průměr	16,66	16,66	16,66
Směrodatná odchylka	2,49	4,99	5,91
Variační koeficient	<u>26,98%</u>	<u>43,91%</u>	<u>12,33%</u>
Maximum	20	22	25
Minimum	14	10	12
Variační rozpětí	6	12	9
Medián	16	18	13

% chlapců / děvčat s chrupem intaktním, sanovaným a potřebujícím ošetření (2005)

	Zdravé zuby (23/27)	Zdravý úsměv (27/23)	Kontrola (25/25)
Intaktní	25,1% / 32,3%	38,45% / 51,95%	28,85% / 21,3%
Sanovaný	39,65% / 39,45%	22,95% / 13,50	22,15% / 31,45%
Potřebující ošetření	35,25% / 28,3%	38,2% / 34,55	51,5% / 47,2%

Chlapci

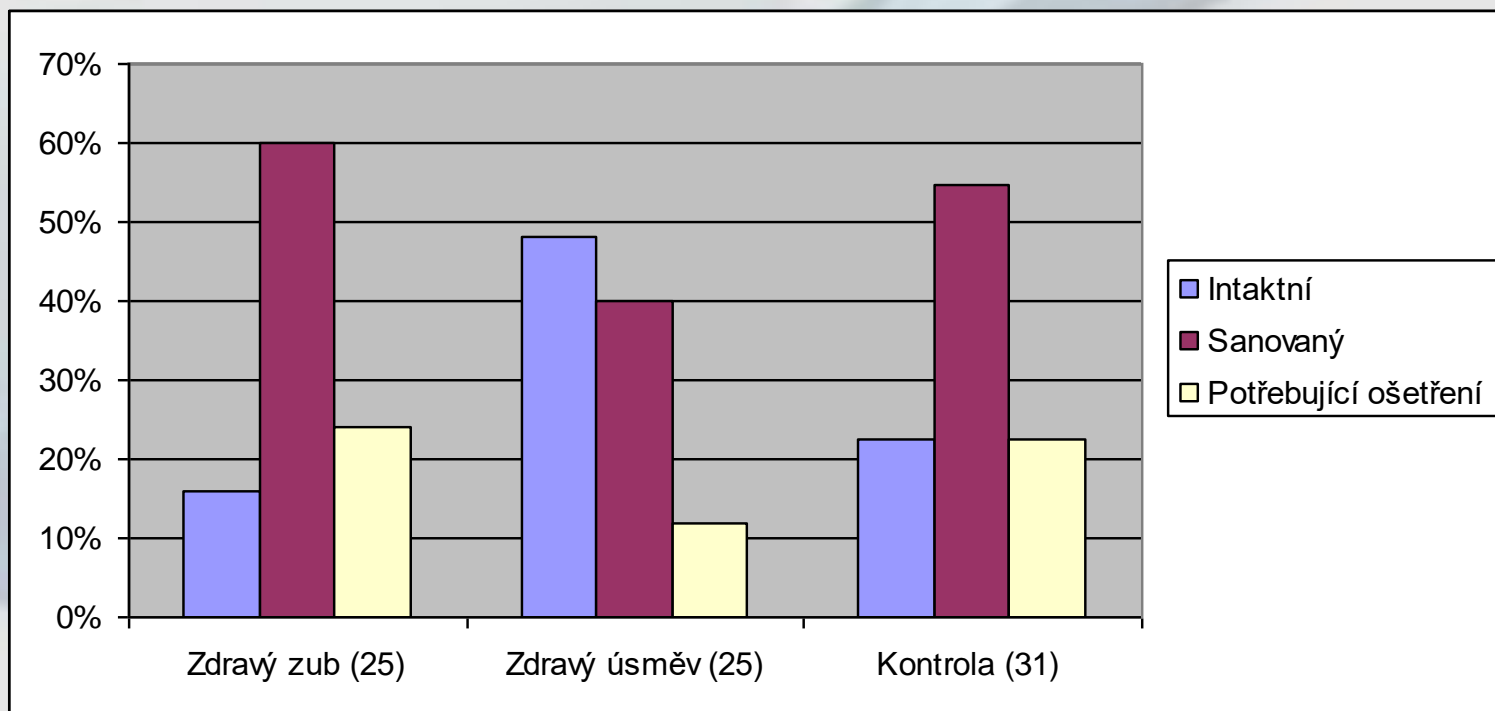

Dívky

% dětí s chrupem intaktním, sanovaným a potřebujícím ošetření (2009)

	Zdravé zuby (25)	Zdravý úsměv (25)	Kontrola (31)
Intaktní	16%	48%	22,58%
Sanovaný	60%	40%	54,48%
Potřebující ošetření	24%	12%	22,58%

Tab. 11

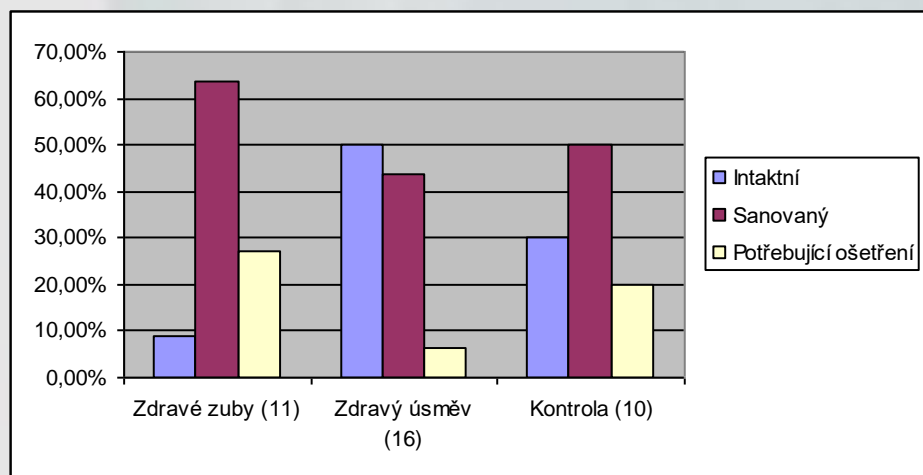

Počet dětí se stálým chrupem intaktním, sanovaným a potřebujícím ošetření (2009) - statistika

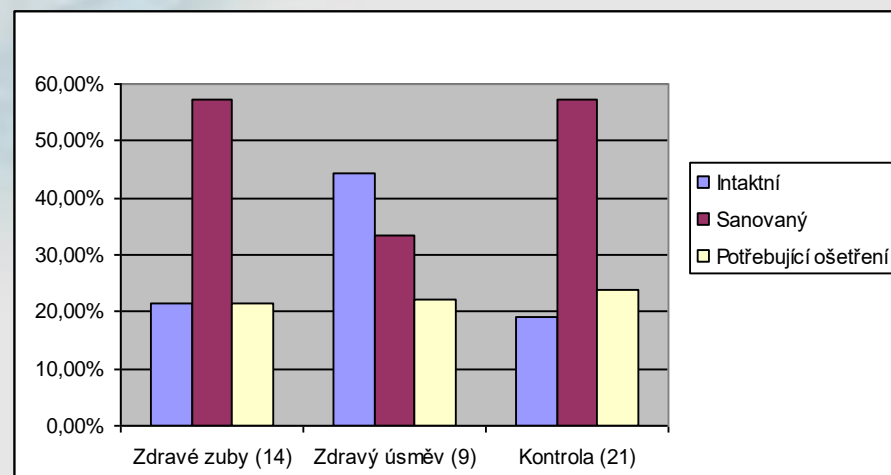
	Zdravý zub (25)	Zdravý úsměv (25)	Kontrola (31)
Intaktní	4	12	7
Sanovaný	15	10	17
Potřebující ošetření	6	3	7
Průměr	8,33	8,33	10,33
Směrodatná odchylka	4,78	3,86	4,71
Variační koeficient	57,41%	46,30%	45,62%
Maximum	15	12	17
Minimum	4	3	7
Variační rozpětí	11	9	10
Median	6	10	7

% chlapců / dívek s chrupem intaktním, sanovaným a potřebujícím ošetření (2009)

	Zdravé zuby (11)	Zdravý úsměv (16)	Kontrola (10)
Intaktní	9,09% / 21,43%	50% / 44,44%	30% / 19,05%
Sanovaný	63,63% / 57,14%	43,75% / 33,33%	50% / 57,14%
Potřebující ošetření	27,27% / 21,43%	6,25% / 22,22%	30% / 23,81%

Chlapci

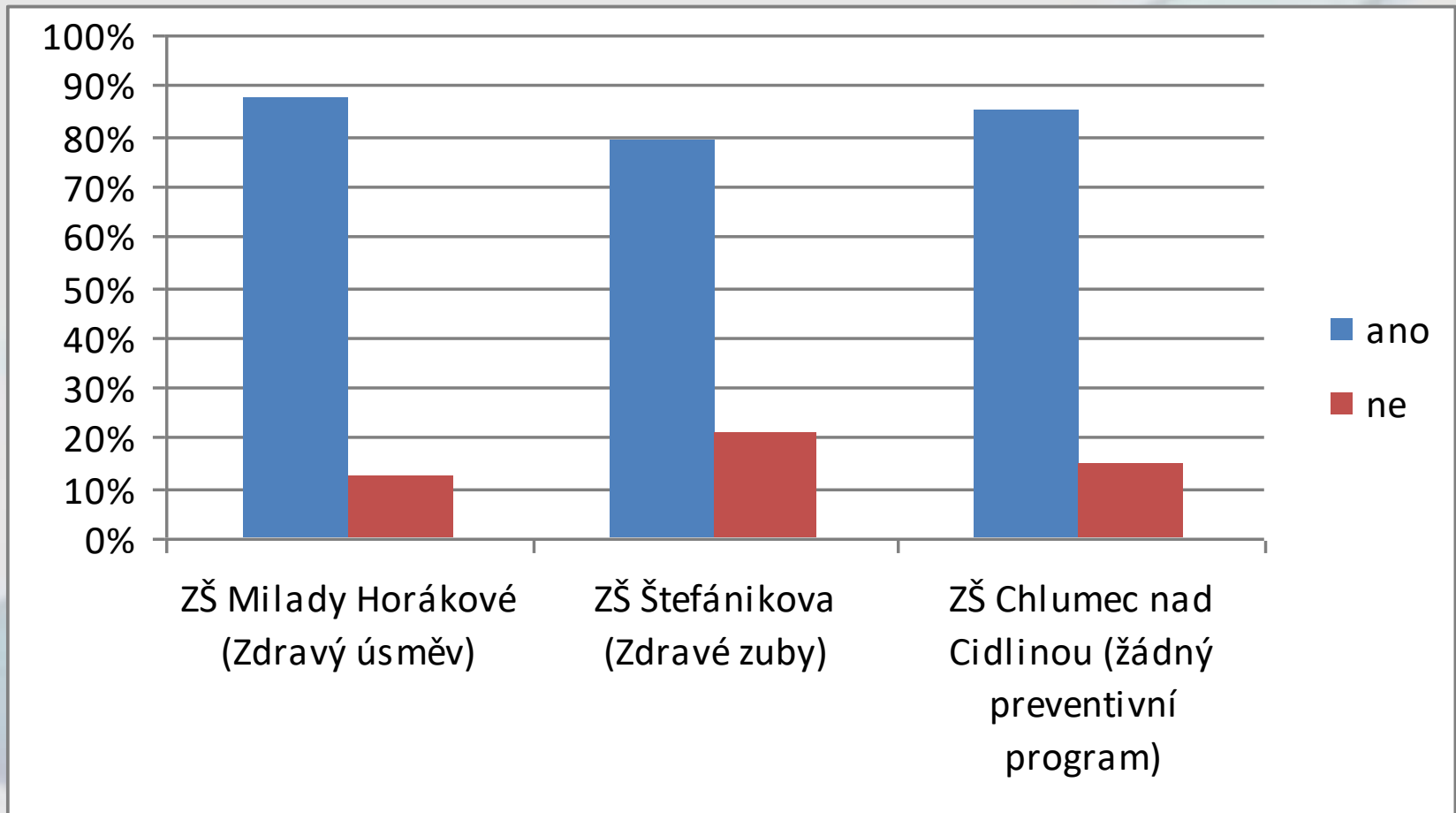
Dívky

Výsledky dotazníkového šetření po 8 letech trvání programů (2009)

- Vyplněno dětmi z preventivních programů (informovaný souhlas zákonných zástupců)
- Celkem odevzdáno 134 ze 150 dotazníků

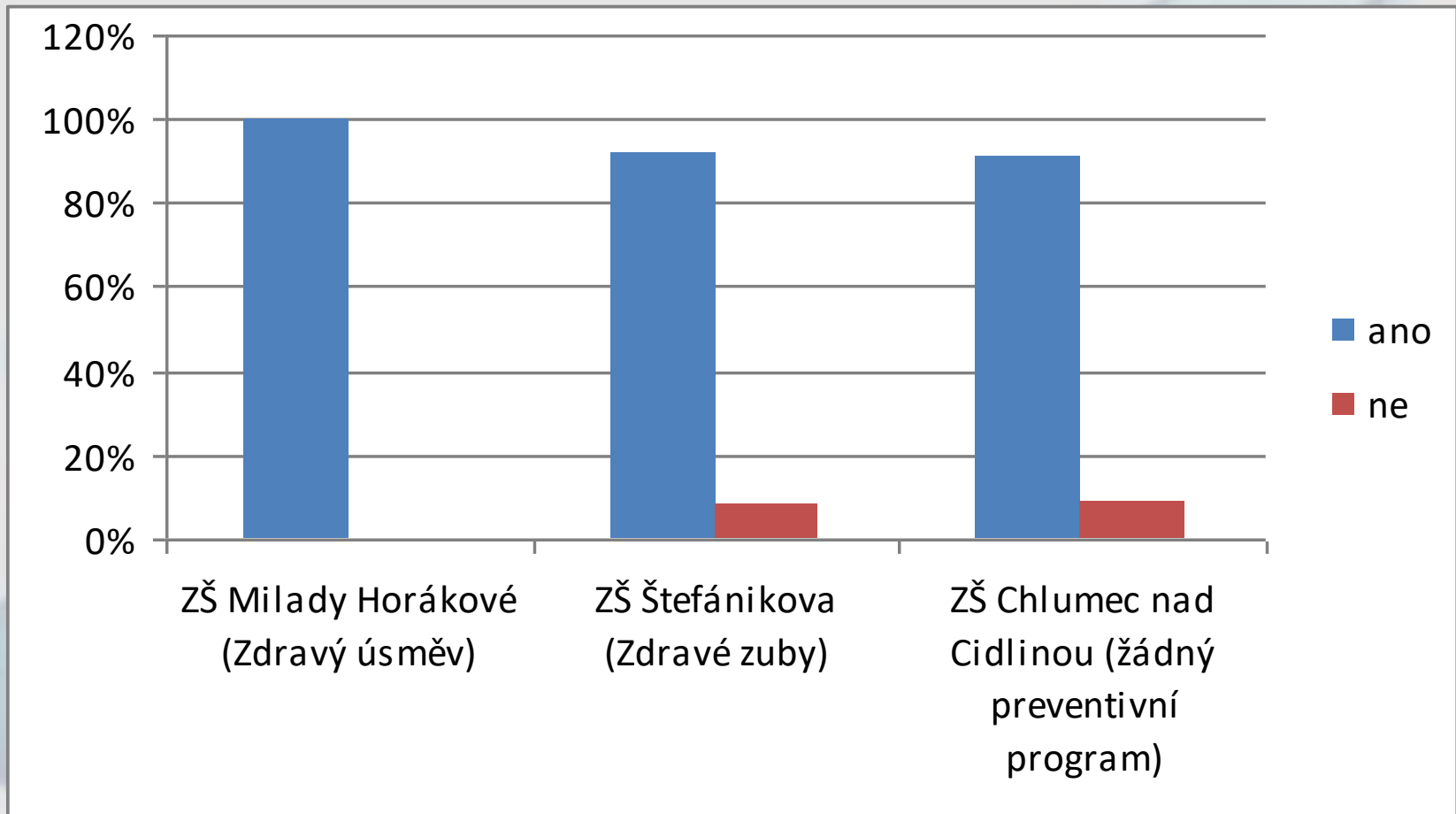

Víš, co je zubní kaz?

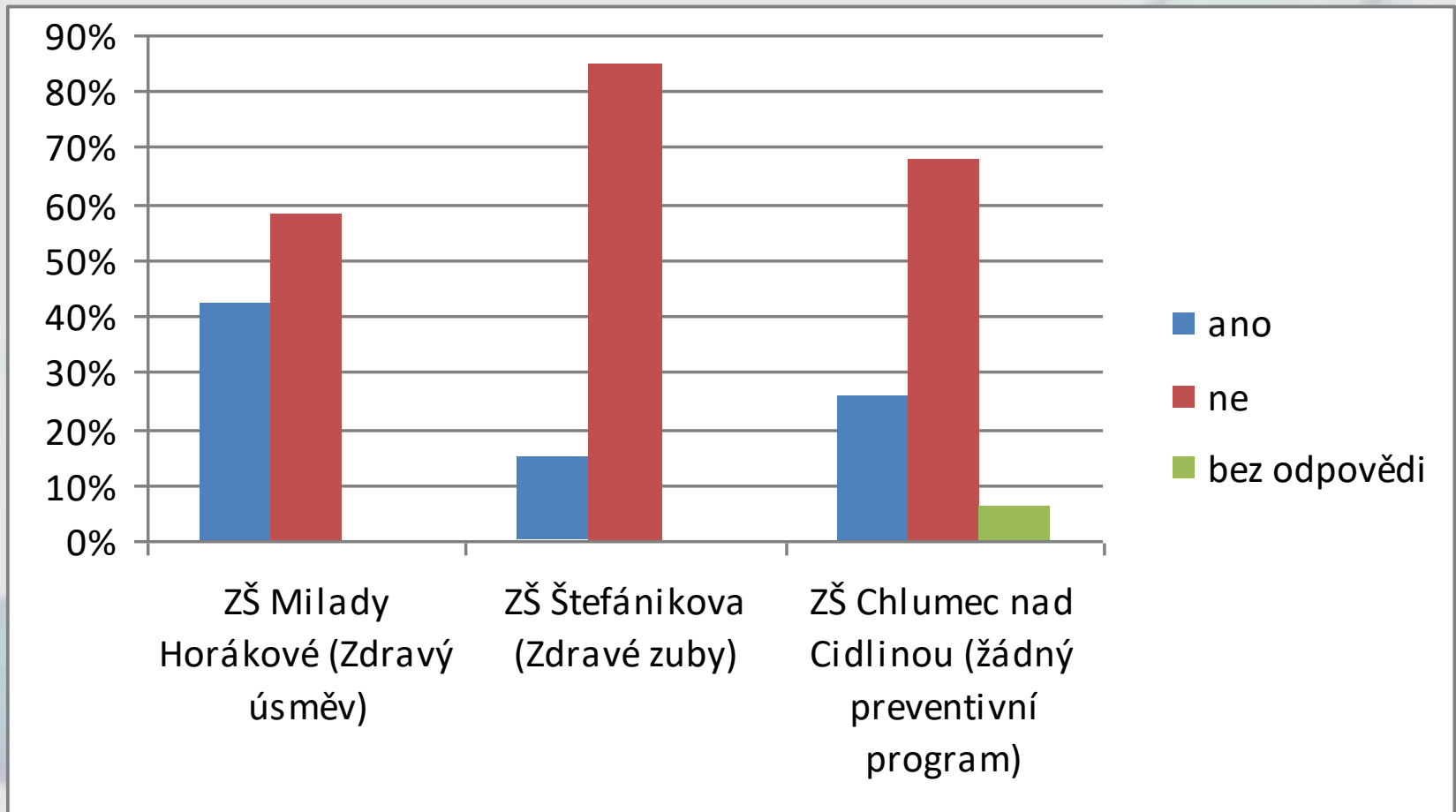
Graf 5

Víš, jak si máš chránit zuby před zubním kazem?

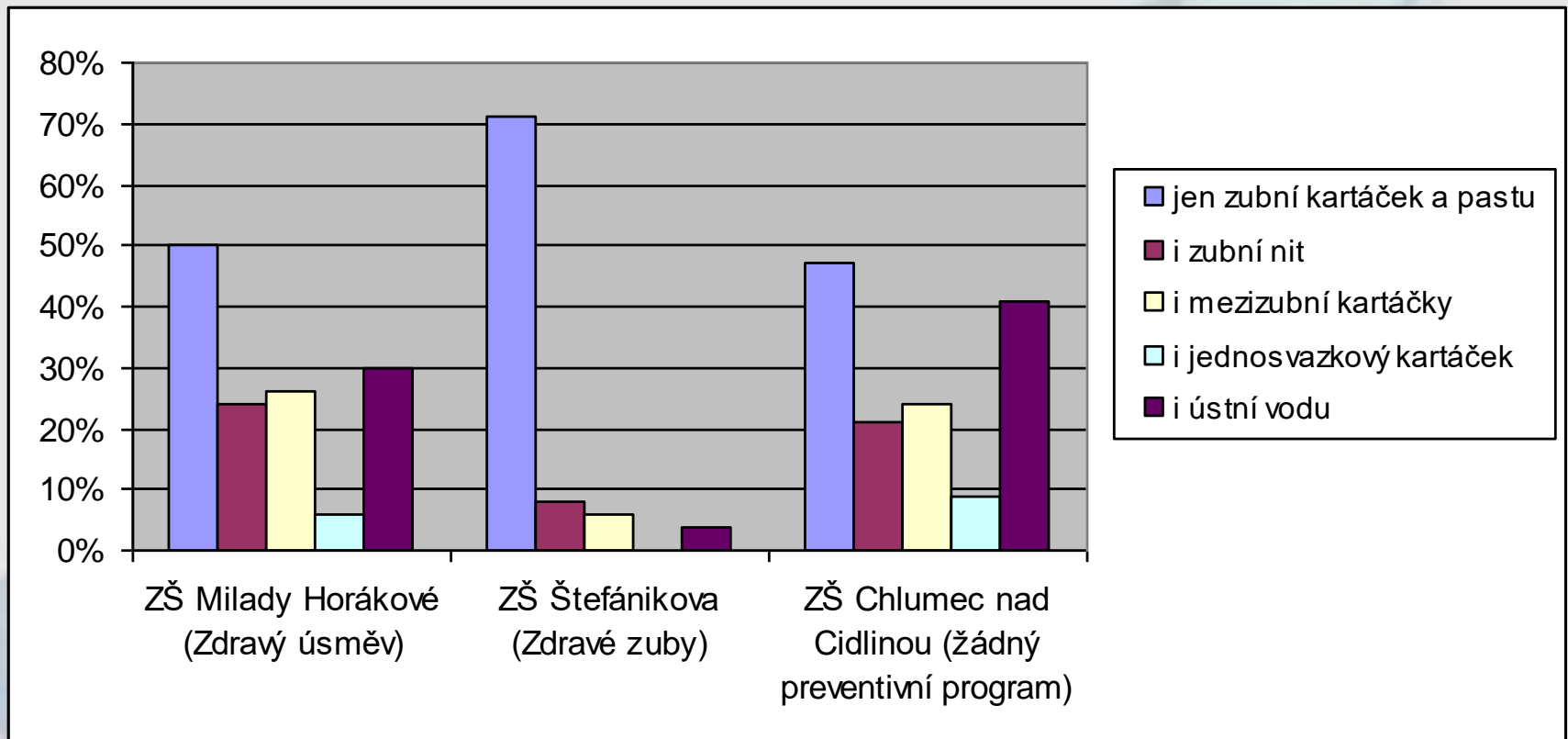
Graf 6

Víš, proč dochází ke krvácení dásní?

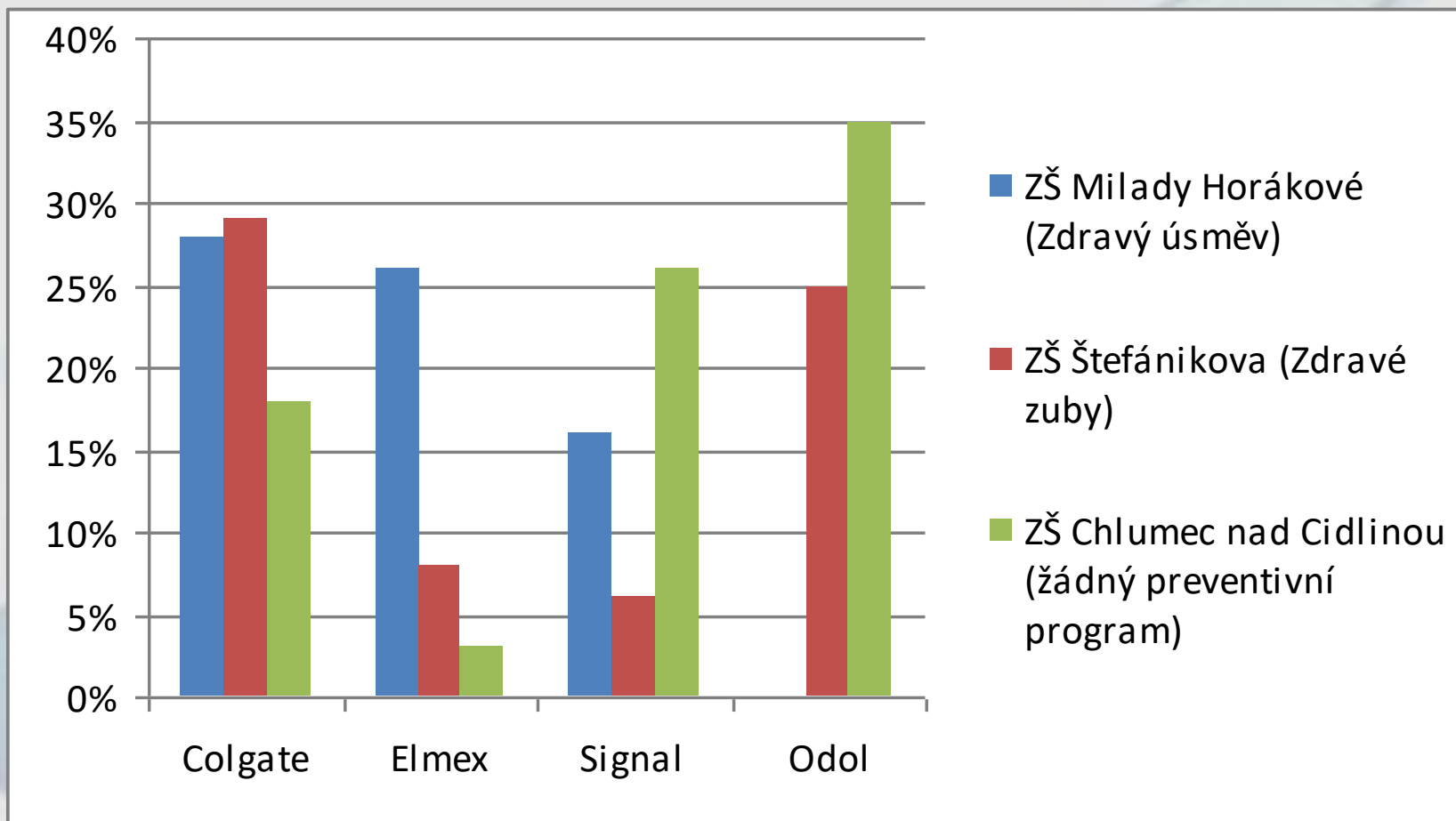
Graf 7

Používáš k dentální hygieně i jiné pomůcky, než je kartáček a pasta?

Graf 8

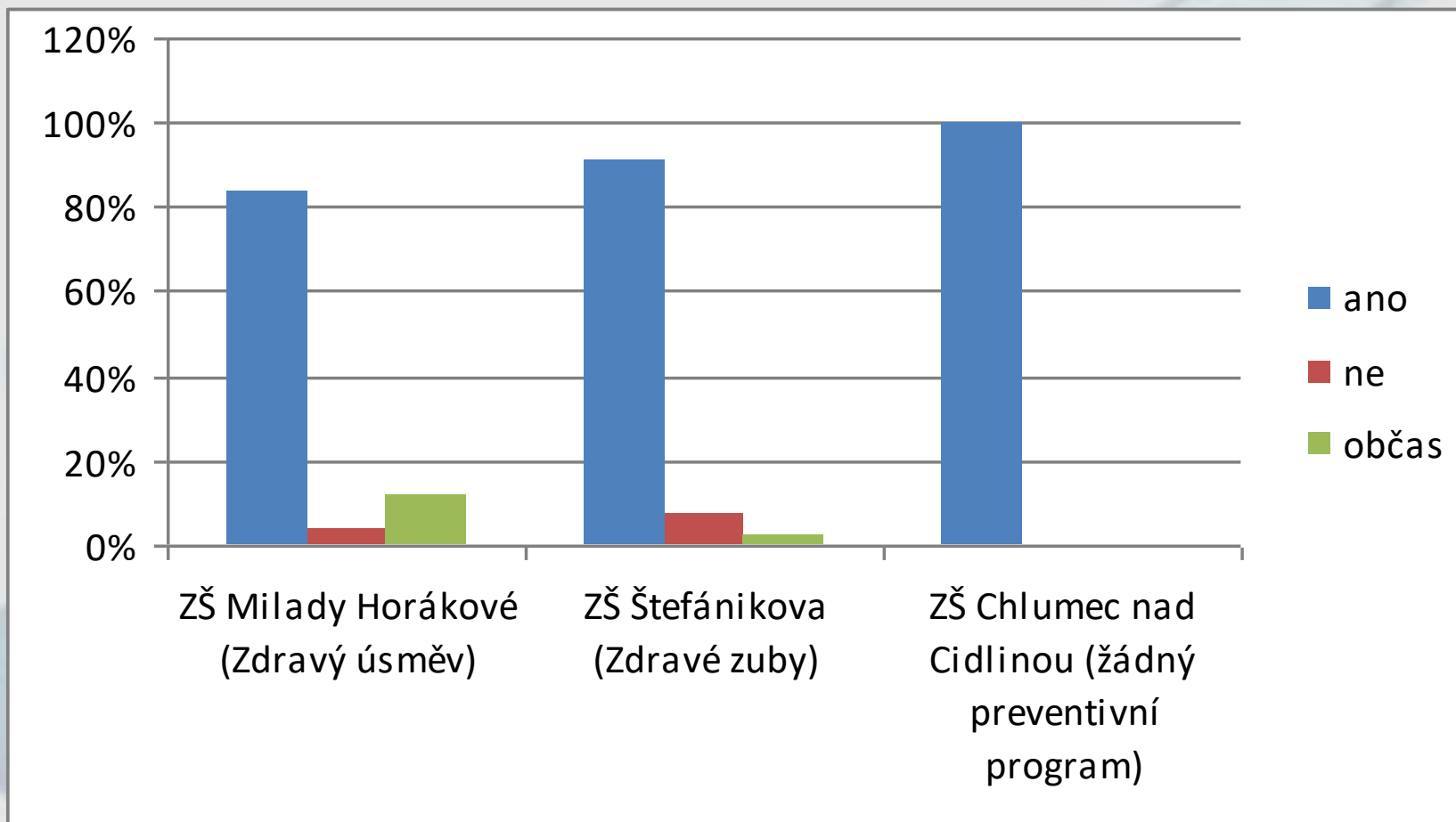
Jakou pastu používáš nejčastěji?

Graf 9

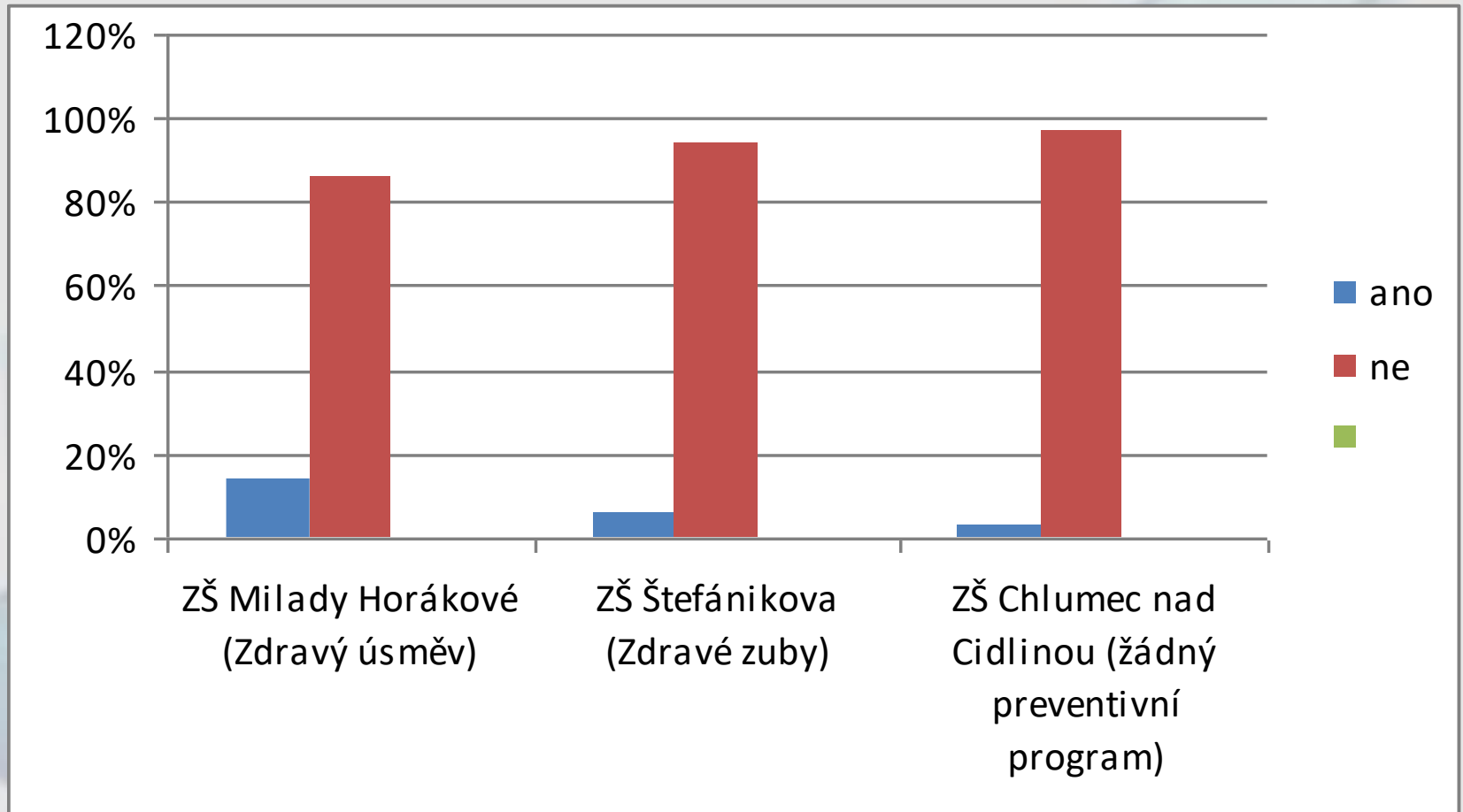

Jíš hodně sladkostí?

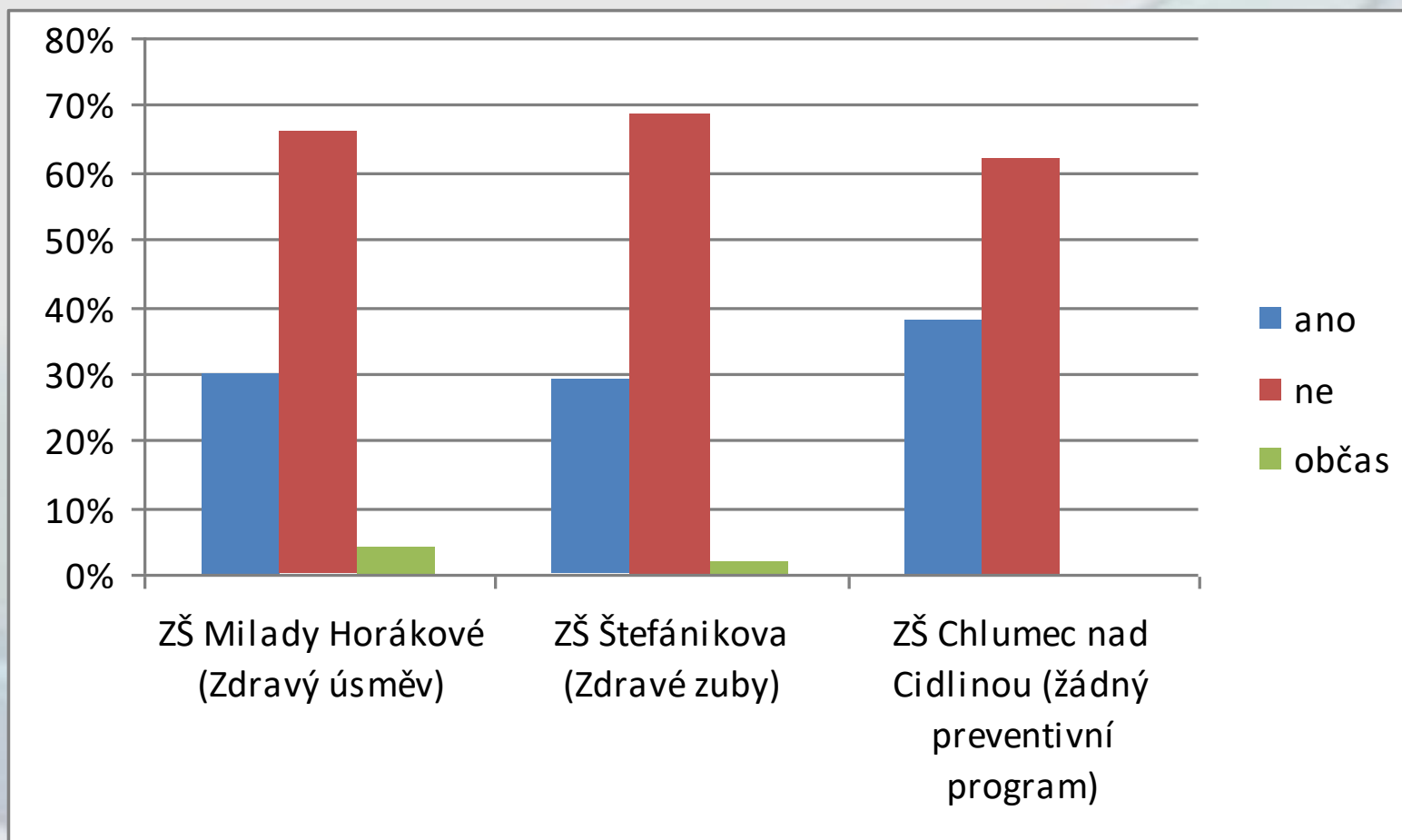
Graf 10

Kouříš?

Graf 11

Máš strach ze zubního lékaře?

Graf 12

Závěr I.

- **Signifikantně nižší** výskyt zubního kazu u dětí z preventivního programu Zdravý úsměv oproti programu Zdravé zuby i kontrole v letech 2005 i 2009
- Rozdíl v kariézním skóre mezi chlapci a děvčaty nevýznamný
- Nevýznamné rozdíly v kariézním skóre mezi programem Zdravé zuby a kontrolním souborem
- Ve většině dílčích ukazatelů lepší výsledky u dětí PP Zdravý úsměv

	KPE chlapci	KPE dívky	KPE dohromady
Zdravé zuby (50) 2005	1,6	2,16	1,88
Zdravý úsměv (50) 2005	1,11	1,09	1,1
Kontrola (50) 2005	2,04	1,7	1,86
Zdravé zuby (25)2009	3,09	4,29	3,76
Zdravý úsměv (25) 2009	2,13	2,44	2,24
Kontrola (31) 2009	2,5	3,29	3,03

Závěr II.

- Nejvyšší procento dětí s intaktním chrupem u preventivního programu Zdravý úsměv u chlapců i děvčat
- **Není signifikantní** rozdíl v RI mezi jednotlivými preventivními programy
- Výsledky dotazníkového šetření korelují s klinickým hodnocením úspěšnosti programu Zdravý úsměv

Diskuze

- Nutnost praktické části při edukaci
- Důležitost lokální aplikace fluoridových přípravků
- Rozšíření preventivních programů s praktickou částí do co největšího počtu škol vs. nedostatek kvalifikovaných pracovníků
- Potvrzení výsledků na větším počtu dětí
- Možnost predikce prevalence a incidence zubního kazu?

Poděkování

- **MUDr. Romana Ivančaková, CSc.**, Stomatologická klinika LF UK a FN Hradec Králové
- **Ing. Josef Bukač, MS, Ph.D.**, Ústav lékařské biofyziky, LF UK v Hradci Králové
- **Martin Marek**

Použitá literatura

1. Krejsa O., Broukal Z., Mrklas L.: Orální zdraví u dětí ve věku 5,12 a 15 let v České Republice. Čes Stomat 2001, 101 (2): 43 – 50
2. Murray J.J., Nunn J.H., Steele J.G.: Prevention of Oral Disease. Oxford Univ. Press 2004, Oxford Univ.Press Inc., New York
3. Petersen P.E., Kwan S.: Evaluation of community-based oral health promotion and oral disease prevention – WHO recommendations for improved evidence in public health practice. Community Dent Health. 2004, 21 (Suppl): 319-329

Děkuji za pozornost